

Lech Czerniak—Aleksander Koško, *Z badań nad genezą rozwoju i systematyką kultury pucharów lejkowatych na Kujawach*. Poznań 1993, 172 stran, 31 tabulek v textu a 82 obrázků.

V sérii „Źródła do studiów nad prahistoriá Kujaw“ vychází další monografie zaměřená na problematiku kultury nálevkovitých pohárů na území Kujaw, kde oba badatelé již několik roků provádějí archeologické výzkumy.

Publikace se skládá ze dvou částí věnovaných analýze a vyhodnocení archeologických pramenů a dvou samostatných oddílů věnovaných rozboru štípané industrie (L. Domańska) a analýze otisků rostlin na keramice kultury nálevkovitých pohárů z vybraných lokalit (M. Polcyn).

Známa dvojice autorů se zabývá chronologií a vznikem časné „wiórecké“ fáze (II) v oblasti Kujaw na základě archeologických pramenů z lokality Inowrocław, Podgaj a Przybranówek.

V první části monografie je velmi detailně rozebírán archeologický materiál a nálezkové situace z uvedených lokalit. Nutno konstatovat, že autoři důsledně vyčerpávají poznatky jak z terénní situace, tak i z velmi podrobného rozboru nálezů. Rozbor keramiky nejenom z hlediska typologického, technologického, ale i výzdobného jim umožňuje vypracovat podrobná kritéria pro analýzu keramiky, hlavně její výzdoby. Na základě podobnosti hodnocených souborů z vybraných lokalit se pokoušejí v rámci vývoje kultury nálevkovitých pohárů na Kujavách vyčlenit chronologické fáze. Tato část představuje systém práce charakteristický pro oba badatele, pro nějž je typický co nejpodrobnější rozbor jak nálezové situace, kde se často pohybují na hranicích mezi reálnou skutečností a svými předpoklady či tvrzeními, tak i detailní analýza archeologických pramenů s využitím moderních metod v archeologii.

Druhá část monografie je věnována kultuře nálevkovitých pohárů v širších souvislostech. Autoři si všímají geneze, absolutního datování a kriticky přistupují k různým názorům badatelů zabývajících se vznikem, datováním a náplní jednotlivých fází této kultury. Archeologické nálezy ze třech sledovaných lokalit jim slouží k vytvoření náplně fází I—IIIA, kde správně poukazují na lengyelskou složku, která je patrná v keramické náplni. Tato část monografie obsahuje velké množství informací získaných detailní analýzou keramiky a na základě tabelárního zobrazení lze získat přehled o jednotlivých postupech vyhodnocování keramiky. V závěrečném úseku druhé části (IID) se autoři zamýšlejí nad problémem výskytu pozdně lengyelských elementů ve fázi IIB kultury nálevkovitých pohárů. Píší o bariéře mezi kulturou nálevkovitých pohárů a složkou pozdně lengyelskou. Prostřednictvím dat C 14 a na základě vlivů ve výzdobě v obou kulturních sférách docházejí k závěru, že pozdně lengyelské období, reprezentované jordanovskou kulturou, musíme synchronizovat s fází IIB kultury nálevkovitých pohárů a s fází IIIA téže kultury na území Kujav. V rámci těchto souvislostí odmítají autoři teorii M. Zápotockého o následnosti pozdního lengyelu, kultury jordanovské a kultury nálevkovitých pohárů.

V samostatné části věnované rozboru a vyhodnocení štípané industrie se L. Domańska zabývá nálezy ze tří vybraných sídlišť (Inowrocław), Podgaj a Przybranówek). Provádí podrobný rozbor štípané industrie a dochází k závěru, že bylo používáno především baltského rohovce a čokoládového silicitu ze Svatokřížských hor. Další surovina se vyskytuje řídce. Výjimku tvoří pouze rohovec „swieciechowski“, jurský a volyňský nalezený na lokalitě Przybranówek. Zajímavé je rovněž zjištění, že na lokalitě Inowrocław je technologie výroby štípané industrie blízká technologii čepelové z pozdního mezolitu, zatímco na lokalitách Przybranówek a Podgaj se objevují dlouhé čepelky spojené spíše s technikou známou v kultuře s lineární keramikou.

Závěr práce tvoří krátký oddíl, v němž M. Polcyn poukazuje na otisky části klasu, zrn a plev na keramických fragmentech z lokality Przybranówek.

Autoři L. Czerniak a A. Koško shromáždili v monografii další důležité prameny pro poznání vývoje kultury nálevkovitých pohárů na území Kujav. Jejich příkladná analýza archeologického materiálu a vyhodnocení sídlištních situací na třech lokalitách umožní dalším badatelům využít jejich poznatky při hodnocení kultury ná-

levkovitých pohárů v širších souvislostech a skýtá rovněž podněty k synchronizaci mezi obdobím pozdně lengyelským a kulturou nálevkovitých pohárů, kde je dodnes ještě mnoho nejasností.

Pavel Košťálek

Johannes-Wolfgang Neugebauer, **Die Kelten im osten Österreichs**, mit Beiträgen von Elisabeth Jerem, Karl Kaus, Silvia Renhart, Otto Urban, Verlag Niederösterreichisches Pressehaus, St. Pölten — Wien 1992, 160 str., 55 obr. + 2 plánky v textu.

Podnětem ke vzniku knihy J.-W. Neugebauera byly významné výstavy a sympozia o době laténské, které se měly uskutečnit v roce 1992 ve východním Rakousku. Z tohoto důvodu se přistoupilo ke zpracování aktuálního stavu poznatků o Keltech na uvedeném území, při němž se ve vhodné míře využilo též výsledků výzkumu v sousedních oblastech. Práce tedy pouze zachycuje současné znalosti a jen výjimečně přináší nové informace.

Hlavní pozornost je věnována časné a střední době laténské, jejichž zpracování je rozvrženo do osmi podkapitol. Námětem úvodní jsou dějiny bádání o latěnu, a to především objev eponymní lokality La Tène a pokusy o periodizaci (O. Tischler, D. Viollier, J. Déchelette, P. Reinecke, R. Pittioni atd.). Zvláštní část se zabývá historií výzkumu ve východním Rakousku od nejstarších laténských nálezů ze 17. — 18. stol., jimiž byly mince, až do současnosti. Zde je třeba poznamenat, že po rozmachu bádání v meziválečné době (R. Pittioni) v období po 2. světové válce rakouský výzkum do značné míry stagnoval a další rozvoj přinesla až sedmdesátá léta. Historicky zaměřený úvod doplňuje krátké obecné pojednání o východní časné laténské kultuře, jehož autorkou je E. Jeremová. Upozorňuje zde především na rozdíly proti tzv. západní laténské kultuře. Zatímco pro západ je v této době charakteristické pohřbívání v halštatských mohylách, na východě se objevují již od 6. století (a výjimečně již dříve) plochá pohřebiště, a to nejprve žárová, později přistupuje i kostrový ritus, přičemž poměr žárového a kostrového ritu se v průběhu doby neustále mění. Dalším charakteristickým východním znakem je výskyt zbytků jídel a nápojů v hrobech.

Druhá podkapitola pojednává o sídlištích. Stav jejich poznání je však přes početné nálezy stále velmi nedostatečný. V časném latěnu byly osídleny především strategicky významné vyvýšené polohy v okolí řek, i když nechybí ani nálezy z přirozeně chráněných vyšších míst. Po zániku halštatsko-laténských hradišť se osídlení koncentrovalo do nížinných osad. Zbývá dodat, že právě na místě některých halštatsko-laténských hradišť vznikala potom od LT C2 oppidální výšinná sídliště (srv. Filip 1978, 421—422). Špatný stav výzkumu sídlišť se odráží i v tom, že informace o nich není založena na rakouské lokalitě, ale na maďarském sídlišti ze Soproně — Ódenburgu, které leželo na pozdější tzv. jantarové stezce a v latěnu bylo zřejmě jedním z center hrncářství a výroby kolkované keramiky, což dokládá její hojný výskyt kolem Neusidlerského jezera a dvě odkryté hrncářské pece na uvedené lokalitě.

Pohřebiště jsou námětem nejobsáhlejší třetí podkapitoly. Byla zakládána v bezprostřední blízkosti osad, a to nejčastěji na říčních nebo nížinných terasách, ale též na vyvýšeninách u řek (např. Pottenbrunn). Z hlediska věku pohřbených se neustále opakuje značný deficit pochovaných dětí. Autor uvažuje o možnosti, že všechny děti nemusely být pohřbívány na nekropolích, ale toto dokládá pouze dvěma sídlištními nálezy z Franzhausenu. Zvláštností je hojný výskyt jednoduchých, ale i dvojitých kruhových a čtvercových příkopů kolem hrobů (např. v Pottenbrunnu bylo z 39 hrobů obeháno příkopem 20). Některé z nich mají společnou jednu stranu. Autor je zcela jednoznačně považuje za znak vyššího sociálního postavení zemřelého, ale v otázce určení jejich funkce je mnohem opatrnější. Uvažuje o „domech mrtvých“, což ovšem — jak ostatně sám podotýká — nelze patřičně prokázat. Jen pro srovná-